

Voorstel over benoeming burgemeester is groot risico en nog grotere kans

Marcel van Dam

SC 24 maart 2015

Het ogenschijnlijk saaie voorstel tot deconstitutionalisering van de benoemingswijze van de burgemeester biedt een grote kans op vernieuwing van de lokale democratie en een bijna net zo groot risico dat het nog beroerder wordt. Dat zit zo. Het lokale bestuur is op een volstrekt achterhaalde en disfunctionele manier vormgegeven: ontbrekende beleidsvrijheid, geen eigen belastinggebied, weinig directe invloed van bewoners, belangrijke lokale taken die naar regio's zijn geschoven zonder heldere democratische sturing en verantwoording en dat alles in combinatie met gemeenteraden bestaande uit een overvloed aan partijen die zich langs irrelevante lijnen van elkaar proberen te onderscheiden. Dat laatste lukt zelden op de inhoud, dus gaat het veel over procedures en personen. Lokale politiek doet toch vaak denken aan waterpolo in een pierenbadje.

Dit is allemaal geen nieuws. Sinds Van Poelje in 1914 schreef dat de gemeenteraad vanwege de toegenomen opleiding en mondigheid van burgers in combinatie met de groeiende complexiteit van vraagstukken ongeschikt aan het worden was, zijn hier al veel artikelen en beschouwingen aan gewijd. Talloos zijn de suggesties voor andere vormen van democratie en representatie. Maar nog altijd is het stelsel op de voornaamste kenmerken ongewijzigd en loopt elke discussie erover dood.

Er is echter hoop. Binnenkort behandelt de Eerste Kamer het voorstel om de wijze van benoeming van de burgemeester en trouwens ook de commissaris van de koning uit de grondwet te halen. Het gaat om de eerste lezing van een grondwetswijziging dus als de Senaat het voorstel aanneemt, mogen beide Kamers zich er na Tweede Kamerverkiezingen nog een keer over uitspreken. Eigenlijk is het een raar voorstel. Het gaat louter over die aanstellingswijze en niet over de bevoegdheden. En als het straks definitief is aangenomen, verandert er niets aan de aanstellingswijze omdat deze in de gemeentewet is geregeld en die blijft voorlopig ongewijzigd.

Tegelijk zit daar de kracht van het voorstel. Als de deconstitutionalisering een feit is, kunnen we een debat gaan voeren over de verantwoordelijkheden, bevoegdheden en aanstellingswijze van de burgemeester in relatie tot die van de andere politieke actoren als raad en wethouders. Dat hoort allemaal onlosmakelijk bij elkaar. Eerder zijn er bijvoorbeeld aparte voorstellen geweest om de burgemeester door de inwoners te laten kiezen. Maar waaróp die dan gekozen kon worden, bleef duister. Want de raad zou de eigen bevoegdheden blijven houden, waaronder het benoemen van wethouders. Daarmee zou de burgemeestersverkiezing enkel een "beauty-contest" zijn, een grove belediging van kiezers. En gezien de minimale beleidsruimte op lokaal niveau is een systeem met twee mandaten daar niet geschikt. De discussie over de burgemeester gaat straks dan ook over het hele lokale bestuurlijke stelsel. Hopelijk is de uitkomst dat we eindelijk van ons 19e – eeuwse stelsel overstappen op een hedendaagse versie.

Er zit één risico aan. Die discussie na de deconstitutionalisering kan alle kanten opgaan en vervolgens ontsporen, waarna toch alleen wordt besloten tot de direct gekozen burgemeester. Dat is de slechtst denkbare uitkomst, want het betekent een extra speler in dat al overvolle pierenbadje. Dit is een reëel risico, gelet op de discussies in de afgelopen decennia. Laten we dat risico toch maar nemen, gezien de grote kans die het voorstel tot deconstitutionalisering is om het lokale politieke stelsel te actualiseren.